

5) привести механізм штрафних балів на законодавчому рівні у відповідність до зарубіжних практик, де ця санкція спрямована на додаткове стимулювання водіїв транспортних засобів дотримання правил дорожнього руху та недопущення повторності порушень у цій сфері, і систематичне порушення таких правил тягне за собою накладення більш серйозних стягнень, аніж передбачені в Україні, при цьому стягнення у вигляді штрафних балів найчастіше призначається як додаткове покарання, а також запровадити механізми відновлення певної кількості втрачених балів унаслідок вчинення певних дій на зразок проходження додаткових курсів із вивчення правил дорожнього руху, повторного медико-психологічного огляду та ін.

Крім того, потребує вирішення низка питань, зокрема, щодо затвердження національного стандарту ДСТУ щодо приладів контролю за дотриманням правил дорожнього руху з функціями фото- і відеофіксування; розробки механізму

фінансового забезпечення функціонування системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху тощо.

Отже, сьогодні вітчизняну систему адміністративних стягнень не можна назвати досконалою. У ході дослідження було виявлено низку проблем як нормативно-правового, так і практичного характеру, що потребують вирішення на законодавчому рівні, зокрема, шляхом нормативного закріплення визначення поняття «адміністративне стягнення», редагування механізму застосування позбавлення спеціального права, наданого громадянину, приведення у відповідність вітчизняного механізму штрафних балів до зарубіжних практик, затвердження національного стандарту ДСТУ щодо приладів контролю за дотриманням правил дорожнього руху з функціями фото- і відеофіксування тощо. Удосконалення нормативного фундаменту функціонування вітчизняної системи адміністративних стягнень буде сприяти загальному збільшенню її ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 04.07.2019).
2. Иванов В. В. Материально-правовые и процессуальные гарантии законности привлечения к административной ответственности : монография. Одесса: Изд. «Астропринт», 2001. 156 с.
3. Агапов А. Б. Административная ответственность : учебник. Москва. 2000. 251 с.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 04.07.2019).
5. Коваль Л. В. Адміністративне право. Київ. 1996. 208 с.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Постанова від 05.09.2015 р. : справа № 573/2402/15-п. Білопільський райсуд Сумської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53392085> (дата звернення: 04.07.2019).
8. Постанова від 18.07.2016 р. : справа № 462/3903/16-п. Залізничний районний суду міста Львова. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61453565> (дата звернення: 04.07.2019).

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/36>

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

THE CONCEPT AND CLASSIFICATION OF TYPES OF MILITARY MANAGEMENT

Мельник С.М., к.ю.н., начальник військово-юридичного факультету
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
полковник юстиції, здобувач юридичного факультету
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена дослідженню поняття та класифікації видів військового управління. Проаналізовано різні точки зору стосовно того, що являє собою військове управління, та які ключові ознаки до нього входять. Запропоновано авторське визначення військового управління, яке полягає у тому, що це особливий, кризово-зорієнтований вид державного управління, що ґрунтується на специфіці військової служби, кар'єри осіб, які її проходять, реалізується суб'єктами військового управління у всіх сферах організації й функціонування сектору безпеки й оборони і своїм плановим, матеріально і процесуально регламентованим впливом організовує діяльність останнього в напрямі забезпечення національної безпеки й оборони України. Аргументовано, що стрижнем військового управління служить його організаційний зміст, оскільки на практиці суб'єкти військового управління суттєву частину свого часу присвячують організаційній діяльності, що знаходить своє відбиття в межах нормативно-правового регулювання. Встановлено, що саме військове управління як вплив суб'єкта військового управління на об'єкт (наприклад, командир (начальник) і військовий колектив), не повинно здійснюватися під впливом тих чи інших політичних сил, проте в його межах може й має бути реалізована державна правова політика у сфері національної безпеки й оборони України. Загрози національній безпеці й відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки й оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки й оборони, які схвалюються Радою національної безпеки й оборони України й затверджуються указами Президента. Усі ці положення повинні бути реалізовані в межах діяльності відповідних суб'єктів за допомогою військового управління. Види військового управління можна поділити на ті, що реалізуються: у структурах, які не мають внутрішньої побудови (військове управління на рівні відділення); у структурах, що містять у собі 2 рівні військового управління (управління на рівні взводу); у тих підрозділах, що мають 3 й більше рівнів військового управління (військове управління на рівні батальйону, бригади тощо).

Ключові слова: військове управління, державне управління, військовослужбовець, військова служба, сектор безпеки та оборони.

The article is devoted to the study of the concept and classification of military management. Different points of view regarding what constitutes military control and what key signs are included are analyzed. The author's definition of military management is proposed, which is that this special, crisis-oriented type of public administration, based on the specifics of military service, career of the persons who pass it, is implemented by

the subjects of military management in all spheres of organization and functioning. The security and defense sector and its systematic, material and procedurally regulated influence organizes the activities of the latter in the direction of ensuring the national security and defense of Ukraine.

It is argued that the core of military management is its organizational content, since in practice, the subjects of military management devote a significant part of their time to organizational activities that are reflected in the regulatory legal framework. It has been established that it is military management, as the influence of the subject of military management on an object (for example, the commander (head) and military personnel), should not be carried out under the influence of certain political forces, but within its limits it can and should be realized state legal policy in the field of national security and defense of Ukraine. Threats to national security and relevant priorities of the state policy in the areas of national security and defense are defined in the National Security Strategy of Ukraine, the Strategy of military security of Ukraine, the Strategy of cybersecurity of Ukraine, other documents on national security and defense, which are approved by the National Security and Defense Council of Ukraine and approved by decrees. The president All these provisions should be implemented within the framework of the activities of the relevant actors through military management. Types of military management can be divided into those that are implemented: in structures that do not have internal construction (military management at the department level); in structures containing 2 levels of military management (platoon level management); in those units that have 3 or more levels of military command (military command at the battalion level, brigades, etc.).

Key words: military service, public administration, military service, military service, security and defense sector.

Питанням визначення та класифікації видів військового управління присвячували та присвячують свою увагу багато вчених-правників. Однак дотепер визначення військового управління залишається одноставно не вирішеним, а класифікація видів військового управління є досить розгалуженою за різними критеріями. Наприклад, С.Ю. Поляков наводить визначення не військового управління в цілому, що реалізується у Збройних Силах України, в інших військових формуваннях, в деяких державних органах, а лише управління Збройними Силами України. Разом із тим деякі ознаки й характерні особливості можуть бути використані й у контексті розуміння військового управління в цілому [1, с. 135].

Також варто навести позицію П.І. Романова щодо розглядуваного, який ще в радянські часи запропонував визначення військового управління в цілому, розуміючи під ним одну з найважливіших галузей державного управління. На його думку, військове управління є виконавчою й розпорядчою діяльністю військових органів держави, що здійснює на підставі й на виконання законів, постанов уряду та військових статутів безпосереднє керівництво будівництвом Збройних Сил, їхнім життям, побутом і бойовою діяльністю [2, с. 89]. Як бачимо, незважаючи на те, що дослідник веде мову про військове управління в цілому, фактично він його зводить лише до управління Збройними Силами України.

Дещо по-іншому розглядається управління в межах спеціальної літератури, присвяченої управлінню (менеджменту) у військах. Там ідеться не про військове управління, а про управління військовослужбовцями, під яким мається на увазі безперервний процес впливу суб'єкта управління (командира, начальника) на об'єкт управління (окремого військовослужбовця, військовослужбовців, об'єднаних у групи, або про військовий колектив у цілому) з метою досягнення оптимальних результатів за умови найменшого витрачання ресурсів (часових, людських, матеріальних, фінансових тощо) [3, с. 15]. Як видно із цього формулювання, дослідники вказують на досить вузьке коло суб'єктів військового управління, під якими вони розуміють лише командирів та начальників і повністю органи військового управління не розглядають. Указівка на те, що обов'язковою умовою такого управління є щонайменше витрачання різних ресурсів, з нашого погляду, не відбиває специфіку такого управління з огляду на те, що будь-якому його виду притаманна мета, пов'язана з досягненням певних результатів з оптимальним використанням наявних ресурсів.

Доволі змістовна характеристика військового управління належить авторам начального посібника за редакцією М.М. Тищенко, які звернули увагу на те, що цьому управлінню властиві й такі особливості, як організаційний зміст, за допомогою якого здійснюються регулювання, координація й контроль певної діяльності суб'єктів військово-управлінських відносин, її активність і цілеспрямованість, безперервність і постійність здійснення [4, с. 53].

Дійсно, стрижнем військового управління служить його організаційний зміст, оскільки на практиці суб'єкти

військового управління суттєву частину свого часу присвячують організаційній діяльності, що знаходить своє відбиття в межах нормативно-правового регулювання. Наприклад, за частинами 5 і 6 ст. 77 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України заступник командира полку (окремого батальйону) з тилу зобов'язаний організувати для особового складу своєчасну видачу обмундирування, його припасування й ремонт, організувати своєчасне забезпечення підпорядкованими службами підрозділів полку (окремого батальйону) матеріальними засобами, якісним харчуванням, контролювати доведення встановлених норм забезпечення до кожного військовослужбовця. Крім того, ці науковці охарактеризували військове управління крізь суб'єкту-об'єкту призму, де об'єктом цього управління названо те, на що спрямовано свідомий, планомірний, організований і систематичний вплив суб'єкта управління. При цьому звертається увага на те, що в доктринальних джерелах об'єкт військового управління розглядається у 2-х площинах: (а) елементарно-структурній – як сукупність людей (військовослужбовців, працівників Збройних Сил), військових колективів, їхніх структурних підрозділів, і (б) функціональній – як діяльність, поведінка військовослужбовців або конкретних військових колективів. До об'єктів управління пропонується відносити також матеріальні й фінансові ресурси, використовувани для забезпечення діяльності Збройних Сил та інших військових формувань [4, с. 53].

Представники білоруської школи військового права під військовим управлінням розуміють державну виконавчо-розпорядчу діяльність, що здійснюється відповідно до чинного законодавства військовими органами з практичного виконання завдань, що стоять перед Збройними Силами, іншими військами й військовими формуваннями, з організації їх повсякденного життя, побуту й діяльності [5, с. 95]. Серед аспектів військового управління, наведених у цьому визначенні, насамперед слід виділити те, що таке управління спрямовано на практичне виконання тих задач, що стоять перед Збройними Силами та іншими військовими формуваннями, що реалізується в межах чинного законодавства й відповідно до нього. Крім того, дослідники підкреслюють, що така діяльність є виконавчо-розпорядчою, що відповідає дійсності й стосується всіх видів державного управління, з огляду на що ця ознака в характеристиці саме військового управління можна й не вказувати, оскільки вона апіорі йому притаманна. Разом із тим такий підхід має право на існування саме в межах навчальної юридичної та військової літератури.

До речі, в українському навчальному посібнику з військового управління теж указується на це: «Слід зазначити, що важливою рисою військового управління як різновиду державного управління виступає його юридично-владний, розпорядчий характер. Для цього органи військового управління наділені відповідними владними, розпорядчими повноваженнями, пов'язаними з необхідністю постійного практичного здійснення та реалізації завдань і функцій у сфері забезпечення обороноздатності та безпеки держави» [4, с. 52]. Проте вказувати на це в

межах доктринального визначення військового управління немає потреби, оскільки це є аксіомою.

С.Ю. Поляков, аналізуючи управління Збройними Силами України, пропонує провадити його класифікацію за відповідними критеріями. Насамперед слід виділяти управління за сферою суспільної життєдіяльності, за якою воно одночасно є соціальним, економічним і духовно-ідеологічним. Це пов'язано з тим, що сектор функціонування Збройних Сил України є дуже широким і охоплює майже всі царини суспільної життєдіяльності. При цьому правник рекомендує ставитися з обережністю до управління політичного, хоча в загальному розумінні воно має місце [1, с. 120].

Наша позиція полягає в тому, що саме військове управління як вплив суб'єкта військового управління на об'єкт (наприклад, командир (начальник) і військовий колектив) не повинно здійснюватися під впливом тих чи інших політичних сил, проте в його межах може і має бути реалізована державна правова політика у сфері національної безпеки й оборони України. Про неї, зокрема, йдеться в розділі II (статті 2 і 3) Закону України «Про національну безпеку України». Так, у частинах 4 і 5 ст. 3 названого Закону прямо вказано, що державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо. Загрози національній безпеці й відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки й оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки й оборони, які схвалюються Радою національної безпеки й оборони України й затверджуються указами Президента. Усі ці положення повинні бути реалізовані в межах діяльності відповідних суб'єктів за допомогою військового управління.

Далі правознавець виділяє управління за структурою суспільних відносин – управління економічним, соціальним і духовним розвитком такої особливої частини суспільства, яким є особовий склад Збройних Сил України. Третім критерієм, на його думку, виступають управління економічне (господарське), соціально-політичне, духовним життям; усі ці об'єкти підпадають під дію управлінського впливу в межах організації й функціонування Збройних Сил України;

Останнім критерієм, на підставі якого С.Ю. Поляков виділяє різні види військового управління, є характер та обсяг охоплених ним суспільних явищ. Збройні Сили України можуть бути розглянуті як: а) частина суспільства, б) одне з найважливіших державних утворень, в) окрема

галузь державного життя, г) окрема й достатньо розгалужена сфера народного господарства. При цьому вчений виокремлює військове управління підприємствами, організаціями й установами [1, с. 21].

На наше переконання, варто вказати й на критерії, які дозволять не лише класифікувати військове управління, а й відбити його специфіку. Зокрема, за складністю структури підрозділів, де воно здійснюється, можна виділити види військового управління, що реалізується: (1) у структурах, які не мають внутрішньої побудови (військове управління на рівні відділення); (2) у структурах, що містять у собі 2 рівні військового управління (управління на рівні взводу); (3) у тих підрозділах, що мають 3 й більше рівнів військового управління (військове управління на рівні батальйону, бригади тощо).

Саме такий підхід указує на специфіку військового управління, яка полягає в тому, що кар'єра військовослужбовця – суб'єкта військового управління – розвивається в напрямі ускладнення військового управління, збільшення його рівнів, кількості об'єктів управління й поступового розширення спектру питань, які підлягають вирішенню в межах управлінської діяльності. Наприклад, за ст. 126 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України обов'язки командира відділення викладені в 14-ти частинах статті. До того ж усі названі його обов'язки є доволі простими (зокрема, обов'язок постійно знати, де перебувають і що роблять його підлеглі). А ось обов'язки старшини роти викладені у 24-х частинах ст. 122 цього Статуту; командира роти (корабля 4-го рангу) – у 34-х ст. 112 розглядуваного Статуту. Очевидним є також і те, що обов'язки останнього суб'єкта військового управління є набагато складнішими. Приміром, командир роти (корабля 4-го рангу) зобов'язаний організувати в роті (на кораблі) бойову підготовку, складати розклад занять на тиждень, проводити заняття з офіцерами, прапорщиками (мічманами) й сержантами (старшинами), а також із підрозділами роти (корабля). Усе це вказує на те, що військовослужбовець як суб'єкт військового управління повинен постійно вдосконалювати свої знання і практичні навички з питань широкого діапазону управлінської діяльності.

Отже, військове управління – це особливий, кризоворієнтований вид державного управління, що ґрунтується на специфіці військової служби, кар'єри осіб, які її проходять, реалізується суб'єктами військового управління у всіх сферах організації й функціонування сектору безпеки й оборони і своїм планомірним, матеріально і процесуально регламентованим впливом організовує діяльність останнього в напрямі забезпечення національної безпеки й оборони України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поляков С.Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 384 с.
2. Основы советского военного законодательства : учеб. пособ. / под общ. ред.: А.И. Лепешкина и др. Москва : Воениздат, 1973. 272 с.
3. Основи військового управління : навч. посіб. / за заг. ред. С.Ю. Полякова. Харків : НУ ЮАУ, 2014. 172 с.
4. Тищенко М.М., Богуцький В.В., Григоренко Є.І. Основи військового управління : навч. посіб. ; за заг. ред. М.М. Тищенка. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Юрайт, 2017. 360 с.
5. Основы военного права : учеб. пособ. / под общ. ред.: Н.А. Горбатка, С.Б. Матвийчука, О.В. Шелкова. Минск : ИВЦ Минфина, 2011. 448 с.